

■ COLUMNA

Cumbattivas... cunter la «dadaria»

DA BENEDETTO VIGNE

Per ina giada fatsch jau qua in pau *schulmeistere*. I va per ina marotta linguistica. La marotta turna adina puspè. Cun regularitad oramai garantida. Purschend ivettas las pli curiosas. Quai tanscha da l'*um dal maraton da Dieu* enfin tar l'*enfiern da fiu* – tut gia legì en La Quotidiana. Sco schì existiss anc in enfiern dad aua dasperas. Ed il bun Dieu fiss in curriker. La marotta è quel stoda basegn da vulair translatar adina mintga mender pled tudestg litteralmain en rumantsch – mintgant survegn'ins propi l'impresiu da leger spir tudestg cun in vocabulari rumantsch. En concret concerni spezialmain ils cumposit. Quels cumposit, ch'èn ina spezialitad singulara da la lingua tudestga e ch'èn sez gia plets bunamain impussibels, savens tauologies, sco apunta gist la *Feuerhölle*.

Cumposit gartegiads possedan dentant in'atgna qualitat,

ch'ins na po strusch translatar. Las linguas grondas han chapì quai e demussan dapli grandezza en chaussa, surpigliond magari las noziuns talis qualis en lur vocabulari. Uschia entaup'ins gia dapi decennis en la litteratura americana, franzosa u taliana plets sco *kindergarten*, *zeitgeist* u *hinterland*, exempels oramai classics; recentmain figureschan là schizunt noziuns sco *waldsterben* u – miraqual! – *sprachgefühl*. Adina dal reminent en scripziun pitschna. Ils rumantschs dentant, quels translateschan stinadamain zacumpac, applitgond halt mintgamai in «da» tranter ils dus substantivs. Tut il *sprachgefühl* a li diavel. Il resultat è ina veritabla «dadaria» linguistica, vul dir in'enorma inflaziun da *da's*, che renda il linguatg pesant, nunelegant. Nundir las monstruositads che neschan regularmain qua tras.

In tal monster èn las *elecziuns da Cumbat*, noziun cumparida per exempel a l'entschatta d'in artitgel surmiran en LQ, resp. en LPdS, gievgia da l'emna passada. Ina no-

ziun che turna e turna onn per onn e ch'è deplorablmain gia entrada en il vocabulari schurnalistic da mintgadi. Pled da partenza è *Kampfwahlen*, gia en l'original in buttatsch d'in pled. Legend attentivmain la translaziun ston'ins dumandar tgi u tge che vegn elegì qua. I basta da translatar enavos en furma analitica la noziun, e lura daventa la fatga evidenta: *elecziuns da cumbat* na muntan nagut auter che *Wahlen von Kampf*, respectiv *Wahlen des Kampfes* – nua ch'i fiss manegia *Wahlen mit Kampf* u *Wahlen im Kampf*.

Da fatg: La relaziun tranter ils dus substantivs dal cumposit n'è betg adina ina genitiva; ella po vegnir exprimida quasi cun mintga preposiziun; *Kopfwehhtablette* è in pirla cunter mal il chau, e betg *da* mal il chau. Ergo avessans da dir silmain *elecziuns en cumbat* u bain *elecziuns cun cumbat*. Ma qua ans vegn er pertschert quant pauc eleganta che la translaziun verba-la è la finala. Nus avessan a disposiziun auters meds linguistics. Nua che la lingua germana o prescha cun cumposit, prefereschan las linguas latinas derivaziuns, finiziuns specificas (suffixs) u adjectivs. E quai cun avantatg. Ina *fugastraglia infernala* è bler pli effectiva ch'in *enfiern da fiu*. In *maratonist* è bain pli curt e schlangt ch'in *um da maraton*. In *aviunetta* tutga bler migler il *Kleinflugzeug* ch'in *aviun pitschen*. Ed uschia savess'ins proceder er cun nossas *Kampfwahlen*: Pertge betg simpelmain *elecziuns cumbattivas*. Tuna gia bler meglier, navaira. Insaco pli dinamic.